

Samhällslära 17.9.2020

Slutgiltiga beskrivningar av goda svar 12.11.2020

Tabellen i denna fil (på sidan 3) är inte nödvändigtvis fullkomligt tillgänglig för till exempel användare av skärmläsningssystem.

Grunderna enligt vilka bedömningen gjorts framkommer i de slutgiltiga beskrivningarna av goda svar. Uppgiften om hur bedömningsgrunderna tillämpats på examinandens provprestation utgörs av de poäng som examinanden fått för sin provprestation, de slutgiltiga beskrivningarna av goda svar och de föreskrifter gällande bedömningen som nämnden gett i sina föreskrifter och anvisningar. De slutgiltiga beskrivningarna av goda svar innehåller och beskriver inte nödvändigtvis alla godkända svarsalternativ eller alla godkända detaljer i ett godkänt svar. Eventuella bedömningsmarkeringar i provprestationerna anses vara jämförbara med anteckningar och sålunda ger de, eller avsaknaden av markeringar, inte direkta uppgifter om hur bedömningsgrunderna tillämpats på provprestationen.

De viktigaste bedömningsgrunderna i provet i samhällslära är hur examinanden behärskar läroämnets innehåll, tankemodeller och färdigheter såsom de definieras i läroplanen samt ett korrekt och precist bruk av de centrala begreppen inom samhällsläran. En bedömningsgrund är också examinandens förmåga att tolka och kritiskt utvärdera information som beskriver samhällslära fenomen, att dra självständiga slutsatser utifrån denna information och att jämföra olika tolkningar av samhällslära frågor samt att ta ställning till dem och motivera sina ståndpunkter. I bedömningen fästs uppmärksamhet även vid framställningen, hur svaret motsvarar uppgiften, hur svaret avgränsas och hur klar argumentationen är.

Av svaren bör det framgå att examinanden förstår samhällets struktur och funktion som en historiskt skiktad och av historien utformad helhet. Examinanden känner till det finländska samhällets politiska, sociala, ekonomiska och juridiska struktur samt de viktigaste teorierna och begreppen förknippade med den. Vidare kan examinanden koppla de granskade fenomenen till sina bredare samhällslära sammanhang. Examinanden kan i sina svar placera det finländska samhället i en internationell och global kontext, som bland annat inbegriper medlemskapet i Europeiska unionen och följderna av det. Examinanden kan använda samhällsläran centrala begrepp som makt, inflytande, ansvar och rättvisa. Examinanden förstår också ekonomins grundläggande mekanismer och de principer som styr den offentliga maktutövningen och rättssystemet, samt terminologin som gäller dessa.

I materialuppgifterna kan examinanden tolka och på ett relevant sätt utnyttja olika typer av material gällande samhället och ekonomins funktioner, såsom texter, bilder, videor, kartor, diagram, figurer och statistik. Examinanden kan också utvärdera dem kritiskt. I uppgifter som kräver reflektion och i uppgifter som inkluderar motstridiga fakta visar examinanden att hen förstår att information om samhället till sin karaktär kan vara teoretisk och öppen för tolkning, och att de kausala sambanden mellan orsak och verkan är invecklade och komplexa. Examinanden kan skapa en egen och motiverad syn på samhällliga och ekonomiska frågor som kan vara motstridiga och kopplade till olika värderingar. I bedömningen beaktas examinandens förmåga att utifrån sin kunskap bygga upp välstrukturerade helheter. Likaså fästs uppmärksamhet vid examinandens förmåga att skilja på relevant och irrelevant information samt förmågan att i svaret utnyttja aktuell information.

Tabellen nedan är avsedd som stöd för bedömningen, och den lyfter särskilt fram också de dimensioner av svaret som är kopplade till målen för examinandens färdigheter. Beskrivningarna i tabellen ska ses som exempel.

I de uppgiftsspecifika beskrivningarna av goda svar ges bedömningskriterierna indelade i två nivåer, för goda och berömliga svar. För uppgifter värda 20 poäng ger goda svar 7–13 poäng och berömliga svar 14–20 poäng. För uppgifter värda 30 poäng är motsvarande gränser 11–20 och 21–30 poäng.

	0	Nöjaktig	God	Berömlig
<i>Riktig och relevant kunskap; exakt begrepps-användning</i>	Svaret innehåller ingen kunskap som förutsätts i uppgiften. Uppgiften har förståtts fel.	Svaret har knapphändigt innehåll eller innehåller mycket irrelevant. Svarar endast delvis på uppgiften. Hanteringen av begrepp är bristfällig.	Svaret innehåller förhållandevis exakt kunskap som motsvarar uppgiften väl. God hantering av begrepp.	Svaret innehåller väsentligt och med tanke på uppgiften meningsfullt avgränsat kunskapsinnehåll. Hanteringen av kunskap och begrepp är exakt.
<i>Analytiskt, logiskt, välunderbyggt</i>	Svaret är ostrukturerat och oredigt. Påståenden motiveras inte.	Svarets struktur är katalogmässig eller oklar. Granskningen av ämnet är svagt analyserande. Påståenden motiveras knapphändigt.	Svaret är till vissa delar analytiskt. Granskningen av ämnet är följdriktig, även om brister förekommer ställvis. Påståenden motiveras förhållandevis väl.	Svarets generella grepp är analytiskt. Granskningen av ämnet är följdriktig och argumenterande, och påståenden ges goda motiveringar.
<i>Kritiskt, flera perspektiv, förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap</i>	Svaret innehåller inga (käll)kritiska observationer och ingen förnuftsbasead utvärdering eller tillämpning av kunskaperna. Svaret visar inga tecken på förmåga att diskutera olika tolkningar eller alternativ.	Svaret visar svaga tecken på källkritik samt några sporadiska och svaga tecken på diskussion kring olika perspektiv och tolkningsmässighet. Svaret uppvisar endast ringa tillämpning av kunskap.	Svaret visar ställvis god (käll)kritisk diskussion och goda tolkningar, samt några goda exempel på tänkande som representerar ett grepp med flera perspektiv. Svaret visar några tecken på förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap.	Svaret har ett skarpt och insiktsfullt (käll)kritiskt grepp. Svaret innehåller välöversvägd diskussion ur flera perspektiv. Svaret innehåller flera exempel på utvärdering och tillämpning av kunskap.

Del I: 20-poängsuppgifter

1. Maktfördelningen mellan riksdagen och regeringen i Finland (20 p.)

I ett gott svar presenterar examinandena de centrala aspekterna av maktfördelningen mellan riksdagen och regeringen på ett tydligt sätt. Enligt principen för maktens tredelning har riksdagen den lagstiftande makten och statsrådet den verkställande makten.

Enligt Finlands grundlag tillkommer statsmakten i Finland folket, som företräds av riksdagen där de valda ledamöterna samlas till riksmöte. Riksdagen stiftar alla Finlands lagar och beslutar om statsbudgeten. Riksdagen väljer också statsminister, övervakar regeringen i enlighet med parlamentarismens principer och kan rösta om förtroende för regeringen. Dessutom godkänner riksdagen de viktigaste internationella avtalen som binder Finland och påverkar den EU-politik Finlands regering bedriver. Statsrådet (vardagligt regeringen) är Finlands högsta verkställande makt och administrativa organ. Regeringen består av statsministern och ministrarna. Statsrådet bereder ärenden som behandlas i riksdagen, föredrar av riksdagen godkända lagar för presidenten som stadfäster dem, samt verkställer fattade beslut. Statsrådet får utfärda förordningar inom de områden som lagstiftningen tillåter. Förordningarna får emellertid inte vara lagstridiga.

I ett berömligt svar fördjupas granskningen på ett sätt som visar att examinandena behärskar kunskaperna och begreppen exakt. I svaret kan examinandena till exempel konstatera att riksdagen har självständig motionsrätt, även om majoriteten av riksdagens beslut i praktiken grundar sig på framställningar av regeringen.

I svaret behandlas också i större detalj riksdagens möjligheter att övervaka regeringens verksamhet. Riksdagsledamöterna kan framföra sin kritik mot regeringens och myndigheternas agerande i samband med behandlingen av de redogörelser och redovisningar som regeringen ger riksdagen samt statsministerns upplysningar. Också skriftliga och muntliga frågor från riksdagsledamöterna är ett sätt att övervaka regeringens verksamhet. I svaret kan man också nämna stora utskottets roll i behandlingen av EU-ärenden. I svaret kan examinandena också granska vilka möjligheter det finns för ett misstroendevotum att lyckas i en konstellation med majoritets- respektive minoritetsregering. Examinandena granskar också tredelningsprincipen i större detalj: exempelvis hur regeringspartierna verkar i regeringen samtidigt som regeringspartiernas riksdagsledamöter verkar i riksdagen och hur parlamentarismen knyter regeringen till riksdagens verksamhet. Samtidigt har de olika institutionerna sina egna uppgifter. I svaret kan examinandena

också nämna riksdagens justitieombudsmans eller justitiekanslers roller som övervakare av beslutens laglighet.

2. Demokrati i EU (20 p.)

I ett gott svar presenteras memens centrala innehåll på ett strukturerat sätt. I det EU-kritiska memet beskrivs EU:s politiska system som en Brysseldiktatur och en byråkrati där de stora företagens intressen styr EU-kommissionens lagstadgade verksamhet på ett sätt bortom all demokratisk påverkan och övervakning. Europaparlamentet som valts i demokratiska val beskrivs å sin sida som en institution utan någon verklig eller självständig lagstiftande makt. I det EU-positiva memet beskrivs EU:s politiska system som genomsyrat av demokrati; demokratiska element är centrala i valet av Europeiska rådet, Europeiska unionens råd, EU-kommissionen samt Europaparlamentet. I ett gott svar ges också en bedömning med motiveringar av hur träffsäkra memen är.

I ett berömligt svar kan man som faktorer som stöder EU-kritiken ta upp bland annat det så kallade demokratiunderskottet (medborgarnas upplevelse av att de inte kan påverka något annat än valet av EU-parlament), att EU-styret uppfattas som byråkratiskt och avlägset och att parlamentet saknar motionsrätt. Faktorer som visar EU:s demokratiska sidor är bland annat sammansättningen i olika förvaltningsorgan (inkl. Europeiska rådet och Europeiska unionens råd), deras uppgifter och maktfördelning, deras sätt att fatta beslut (såsom parlamentets roll i lagstiftningen) och parlamentets makt att påverka medlemmarna i kommissionen (s.k. höranden) och avskeda kommissionen. I svaret kan man också granska lobbningens betydelse som ett hinder för demokratin, men också som en faktor som hör till demokratin. I ett berömligt svar framgår det att examinandan förstår att memen är ensidiga och tillspetsade medel för politiskt påverkande.

3. Nativiteten i Finland (20 p.)

3.1. (10 p.)

I ett gott svar konstateras att det viktigaste draget i utvecklingen är att det summerade fruktbarhetstalet har sjunkit betydligt under tiden 1900 till 2018. Endast huvuddragen i variationen i fruktbarhetstalet beskrivs och svarets tonvikt ligger på att utreda orsakerna till denna utveckling. De viktigaste orsakerna som behandlas är omvandlingen från ett agrart dominerat samhälle till industri- och servicesamhälle, den stigande allmänna levnadsstandarderna och förändringarna i livsvärden och samhällsliga värden. Övriga faktorer som kan tas upp till behandling är bland annat urbaniseringen, en lägre barnadödlighet som

reducerat behovet att skaffa många barn för säkerhets skull, allt längre utbildningstider och högre utbildningsnivå; särskilt kvinnornas utbildning och kvinnornas andel i arbetslivet redan från och med början av 1900-talet. Bland medicinska orsaker kan examinanden nämna förbättringarna i fråga om preventivmedlens effekter och tillgången på preventivmedel. Också frivillig barnlöshet av olika orsaker och att första barnet föds allt senare bidrar till ett sjunkande fruktbarhetstal. Mansdominans på landsbygden och kvinnodominans i städerna samt skillnaderna i utbildningsnivå gör det svårt för många att hitta en lämplig partner, vilket minskar chanserna att bilda familj. Den senaste branta nedgången i nativiteten på 2010-talet kan diskuteras exempelvis genom att behandla de ekonomiska recessionerna, arbetslösheten som i synnerhet påverkat unga och osäkerhet i fråga om framtidsutsikter.

I ett berömligt svar behandlar examinanden orsakerna som har lett till sjunkande nativitet i större detalj, och utvärderar deras betydelse.

3.2. (10 p.)

I ett gott svar presenteras den förändrade åldersstrukturen: antalet unga, barn och arbetsföra minskar och den äldre befolkningen växer. Examinanden ger några exempel på följderna av den förändrade åldersstrukturen. Årskullarna som kommer ut på arbetsmarknaden blir mindre. En allt mindre del av befolkningen försörjer den befolkningsandel som står utanför arbetsmarknaden, vilket innebär en svagare försörjningskvot. Samtidigt minskar också skatteintäkterna och grunden för välfärdsstaten kan börja smulas sönder. Detta kan leda till att många samhällstjänster, som till exempel hälso-, social- och utbildningsservicen, försämras. När antalet personer som betalar pensionsavgifter minskar i takt med att de arbetsföra årskullarna blir mindre, ökar också trycket på att förändra pensionssystemet. Utvecklingen kan också leda till arbetskraftsbrist inom vissa branscher. Finlands invånarantal börjar minska om invandringen inte kompenserar för den minskade nativiteten. I svaret ska begrepp som hör till ämnet behärskas väl.

I ett berömligt svar behandlas ovan nämnda följder på ett jämförande och välgrundat sätt ur flera perspektiv, till exempel genom att beakta den kommunala ekonomin och att effekterna varierar på olika håll i Finland. Dessutom presenteras försök att förbättra situationen. Examinanden kan lyfta fram sådana följder av den sjunkande nativiteten som ur vissa synvinklar kan ses som positiva, såsom att de mindre årskullarna enklare får dagvårdsplats, utbildning och arbetsplats. Examinanden kan också ställa den kritiska frågan huruvida Finland ska eftersträva befolkningstillväxt när vi beaktar befolkningstillväxten i hela världen och jordens bärkraft.

4. Lönearbete på deltid (20 p.)

I ett gott svar konstateras att antalet deltidssarbetande har ökat under tidsperioden som figuren beskriver, att kvinnor hela tiden deltidssarbetat mer än män och att andelen som utför deltidssarbete på grund av att det råder brist på heltidssarbete har minskat en aning sett till alla de deltidssarbetande. En orsak till utvecklingen kan vara till exempel att många unga i dag deltidssarbetar vid sidan av studierna och att andelen deltidssarbete har vuxit i de kvinnodominerade servicebranscherna. Som exempel på vad ovan nämnda förändringar innebär för arbetstagarna, arbetsgivarna och nationalekonomin kan man lyfta fram att en ökad andel deltidssarbetande kan leda till en högre andel låginkomsttagare som behöver komplettera sin inkomst med socialskydd. Att deltidssarbete blir vanligare kan emellertid leda till att befolkningen också kan hitta lämpliga lösningar för sin egen livssituation, där arbetsmängden, inkomstnivån och övriga aktiviteter kan växla. Slutsatserna som presenteras i svaret är logiska och visar att examinanden känner till huvudprinciperna för hur arbetslivet och arbetsmarknaden fungerar.

I ett berömligt svar kan examinanden tolka materialen parallellt och fördjupa sin analys, och notera exempelvis att det bland de deltidssarbetande var fler kvinnor än män som arbetade deltid eftersom det inte fanns heltidssarbete. I svaret diskuterar examinanden utifrån figur 4. B hur de ekonomiska konjunkturerna kan förklara att skillnaden mellan kvinnor och män ökade i början av 2000-talet. Följderna analyseras utifrån arbetstagarens, arbetsgivarens och ekonomins perspektiv samt utifrån den ställning könen haft på arbetsmarknaden. Slutsatserna är logiska och välgrundade. Bra och dåliga sidor med deltidssarbete vägs mångsidigt mot varandra. I svaret kan man diskutera förändringarna i fråga om den relativa andelen som deltidssarbetar.

5. Att definiera brott (20 p.)

I ett gott svar konstaterar examinanden att ett brott per definition är det som lagen definierar som en straffbar gärning. Personer yngre än 15 år straffas inte för brott. Likaledes straffas inte otillräkneliga personer, exempelvis de svårt psykiskt sjuka. Man straffas inte för brott om man har varit tvungen att skydda sig själv. Brotsrekvisiten (brottskännetecknen) finns inskrivna i strafflagen. Man kan endast straffas för en handling som vid tidpunkten då den utförs är stadgad som straffbar (legalitetsprincipen). Handlingen måste vara antingen avsiktlig eller culpös (begången av oaktsamhet). I svaret används exempel som stöd.

I ett berömligt svar kan examinanden närmare gå in på vilka faktorer som påverkar tillräkneligheten. En otillräknelig person förstår inte följderna av sina handlingar och kan därför inte dömas för dem. Om de tillåtande grunderna i större detalj: nödvärn berättigar exempelvis användning av nödvändigt våld för att

avvärja ett angrepp, och i fråga om nödtillstånd är en handling nödvändig för att skydda något som är av större vikt. Åklagaren kan också besluta att inte väcka åtal eller domstolen att inte döma, om man kan nå förlikning, om handlingen är ringa eller om resultatet skulle vara orimligt. Preskribering av brott omfattas också av svaret.

6. Användning av huvudduk och slöja och de grundläggande rättigheterna (20 p.)

I ett gott svar granskar examinanden med hjälp av materialet vad ett slöj- och huvudduksförbud i lagstiftningen skulle innebära i förhållande till de grundläggande rättigheterna. Examinanden visar att hen har förstått att det går att både motivera och motsätta sig ett förbud med hjälp av de grundläggande rättigheterna. Ett förbud kan anses strida mot religionsfriheten. Men att tvinga kvinnor att bära slöja strider mot deras självbestämmanderätt.

I ett berömligt svar redogör examinanden på ett mångsidigt sätt för juridiska faktorer som stöder respektive talar emot ett slöjförbud, och knyter sin ståndpunkt till textutdragen på ett analytiskt sätt. Examinanden diskuterar vad som avses med grundläggande rättigheter. Möjliga exempel: att tvinga kvinnor att bära slöja kan i Finland ses som en kränkning av deras rätt till personlig frihet. Den i de grundläggande rättigheterna nämnda rätten att upprätthålla och utveckla det egna språket och den egna kulturen kan också tolkas omfatta religiöst baserade sedvänjor, som användningen av slöja. Religionsfrihet är liksom yttrandefrihet en grund för att tillåta individen friheten att uttrycka sin egen identitet och sin kultur. Examinanden behandlar materialet källkritiskt; hen kan bland annat diskutera vilket motiv riksdagsledamoten i material 6. A har för att kräva slöjförbud eller vilken betydelse det har att skribenten i material 6. B är en muslimsk kvinna med iransk bakgrund, medan skribenten i material 6. C är en muslimsk kvinna med finländsk bakgrund som studerar i Sverige.

Del II: 30-poängsuppgifter

7. Partiernas valframgång i olika områden och i olika befolkningsgrupper (30 p.)

7.1. (20 p.)

I ett gott svar beskrivs relevanta skillnader mellan partierna. Samlingspartiet får mycket stöd på områden där inkomstnivån är hög, i städer och på områden där pensionärernas andel är relativt liten. Centerpartiet får stöd på områden med låg inkomstnivå, i glesbygden och på områden där det finns en större andel pensionärer. SDP och sannfinländarna når toppplaceringar i bostättningscentrum och på områden där inkomstnivån och pensionärernas andel ligger på medelnivå. Stödet för De gröna är högt i städerna, men lågt i glesbygden och på områden där pensionärernas andel är rätt hög. Svaret redogör för orsakerna till att olika befolkningsgrupper vanligtvis röstar på olika partier, och förklarar de centrala skillnaderna och likheterna mellan partiernas valframgång i olika områden utifrån detta.

I ett berömligt svar gör examinandan en omfattande jämförelse av partierna och beaktar partier som fått topp- respektive bottenplaceringar på olika typer av områden. I svaret nämns sådana sakfrågor som partierna drivit under de senaste åren och utifrån detta diskuteras skillnaderna och likheterna mellan partiernas framgångar. I svaret framkommer att examinandan förstår de generella kopplingarna mellan inkomstnivå, ålder och bostadsområde. Slutsatserna är logiska och stöds av kunskap om den politik som partierna fört under de senaste åren.

7.2. (10 p.)

I ett gott svar beskrivs vilka de centrala värde- och identitetsfrågorna har varit i den finländska politiska diskussionen. Utom av ekonomiska frågor påverkas de politiska ståndpunkterna numera allt mer av följande frågor: invandringen, människorättsfrågor, hemort, jämställdhet, minoriteternas rättigheter, inställningen till miljöfrågor. I svaret presenteras några motiveringar till stöd för påståendet i uppgiftsformuleringen eller mot det, med beaktande av att tabellen inte erbjuder mera information för att iaktta förändringen. Det går till exempel att göra tolkningen att Samlingspartiets stöd innebär att ekonomiska faktorer spelar en stor roll för partiets väljarkår. Emellertid indikerar samvariationen mellan Samlingspartiets och De grönas stöd att väljarnas val mellan dessa partier också beror på andra faktorer än ekonomiska.

I ett berömligt svar väger examinandan motiveringarna för och emot påståendet i uppgiften samt framför ovan nämnda observationer på ett mer omfattande sätt och gör en djupare tolkning. I svaret framkommer att examinandan förstår naturen hos den traditionella indelningen i vänster- och högerpartier samt vilka

faktorer som suddat ut betydelsen av denna indelning. I svaret ges exempel på hur ekonomiska frågor och värdefrågor har sammanfört eller skilt partierna åt i Finlands inrikespolitik under de senaste åren. I svaret kan examinanden till exempel diskutera sammansättningen hos Finlands regeringar under 2010-talet och deras funktionsförmåga som ett utslag för relevansen i den traditionella indelningen i höger och vänster och den nya indelningen i värdeliberalism–värdekonserveratism.

8. Den kommunala ekonomin (30 p.)

8.1. (6 p.)

I svaret diskuterar examinanden i vilken mån Skattebetalarnas Centralförbund i egenskap av intresseorganisation för privata skattebetalare och Kommunförbundet i egenskap av kommunal intresseorganisation kan tänkas försöka tolka och presentera skatteuppgifterna på ett sådant sätt att det ser ut som om den direkta skattebelastningen på skattebetalarna respektive kommunernas ekonomiska utmaningar ser synnerligen stora ut. När det gäller statistiska uppställningar är det bra att kritiskt granska till exempel vilket granskningsintervall som valts och hur uppgifterna har grupperats. I ekonomisk-samhälleliga frågor kan uppgifterna ofta grupperas och definieras på flera olika sätt till exempel i förhållande till vad "centrala inkomstposter" (material 8. B) omfattar. Kommunförbundets viktigaste uppgift är intressebevakning för kommunerna i relation till staten, medan Skattebetalarnas Centralförbund bevakar skattebetalarnas intressen i relation till både staten och kommunerna. Av statistiken kan man exempelvis dra slutsatsen att kommunerna själva finansierar ungefär tre fjärdedelar av sin verksamhet.

8.2. (10 p.)

I ett gott svar observerar examinanden att både de lägsta och de högsta kommunala skatteprocenterna i medeltal har stigit under granskningsperioden, och de högsta snabbare än de lägsta. Examinanden konstaterar att kommunalskatteprocenterna har stigit snabbast under de första åren på 1990-talet och ungefär åren 2008–2012. Under resten av perioden har höjningarna varit långsammare, eller så har skatteprocenterna inte förändrats. I svaret diskuteras centrala faktorer som förklarar skillnaderna i skatteprocenter, såsom kommunens befolkningsstruktur, befolkningsutveckling och näringsstruktur. Dessa faktorer påverkar hur stort tryck kommunen har på att erbjuda till exempel utbildnings-, social- och hälsovårdsservice samt hur många arbetande skattebetalare eller skattebetalande företag det finns i kommunen. Intäkterna från fastighetsskatten varierar också kommunvis.

I ett berömligt svar analyserar examinanden de nämnda faktorerna som påverkar skillnaderna mellan kommuner i större detalj, och så att analysen beaktar exempelvis kommunernas läge i landets

tillväxtområden eller stagnerande områden. I svaret framkommer att växande kommuner pressas till att höja skatteprocenten men att det i dessa också finns relativt många invånare i arbetsför ålder och ett livligt näringsliv, vilket gör att mer skatter flyter in. I små kommuner är skatteprocenten ofta högre än i större kommuner också av den orsaken att stora kommuner bättre kan dra nytta av stordriftsfördelar till exempel genom att på en gång producera service för ett stort antal användare. I de så kallade tillväxtkommunerna har servicen stor betydelse och suger åt sig arbetskraft, som sedan i sin tur betalar skatt. Andelen personer som arbetar inom förädling och primärproduktion sjunker kontinuerligt, och med den också skatteintäkterna för kommuner som är beroende av dessa sektorer. Staten försöker jämna ut skillnaderna mellan kommunerna genom skatteutjämningsystemet, och utan det skulle skillnaderna mellan kommunerna vara ännu större. Kommunerna får också en viss andel av intäkterna från den samfundsskatt som betalas till staten.

Om examinandan har besvarat deluppgift 8.2. i enlighet med uppgiftsformuleringen med användande av material 8. C bedöms svaret enligt hur heltäckande examinandan har diskuterat skillnaderna mellan kommunerna i fråga om kommunalskatteprocent, så som beskrivs ovan, men på ett allmänt plan och utan hänvisningar till figuren. "Hur kommunalskatteprocenten har utvecklats", som nämns i uppgiftsformuleringen, kan anses behandlas i svaret exempelvis om examinandan förklarar i vilka situationer en kommun höjer kommunalskatteprocenten och när den sänks. I svaren beaktas denna del av uppgiftsformuleringen med liten vikt, eftersom förändringar inte framgår i figur 8. C.

8.3. (14 p.)

I ett gott svar granskas några centrala sätt som kommunerna använt sig av för att öka inkomsterna och kontrollera utgifterna, såsom höjningar av kommunalskatten och klientavgifterna eller nedskärningar i utgifterna för kommunal service eller investeringar. I svaret görs en bedömning av både fördelarna och nackdelarna med de åtgärder som presenteras. Det är till exempel möjligt att besparingar i kommunal service sänker vissa utgifter men också påverkar kommunens inkomster negativt, ifall sämre service leder till att invånare, det vill säga skattebetalare, flyttar bort. En höjning av kundavgifter eller serviceavgifter kan öka den ekonomiska ojämlikheten, till exempel barnens möjligheter till olika hobbyer. Materialet kan användas exempelvis genom att med hjälp av figur 8. B konstatera vilka kommunala utgiftsposter som är störst och vilka som i sin tur är relativt små med tanke på den kommunala ekonomin som helhet.

I ett berömligt svar är det värt att notera att olika inkomstposter har olika betydelse för olika kommuner; för kommunerna i huvudstadsregionen har exempelvis statsandelarna ingen större betydelse, i andra delar av landet är situationen en annan. I svaret behandlas metoderna för att höja inkomsterna och hålla utgifterna

under kontroll mer heltäckande. I svaret kan examinanden skilja mellan fördelar och nackdelar för samkommuner och kommunsammanslagningar beträffande serviceutbud samt låntagning som ett verktyg för långsiktig investeringspolitik. I svaret lyfts fram att det är viktigt för kommunen att planera sin ekonomi för flera årtionden och att då beslut fattas om investeringar eller besparingar beakta att en del utgifter och inkomster realiserar fullskaligt först långt senare. I svaret framkommer att kommunerna både är varandras samarbetspartner och konkurrenter när de söker ekonomisk framgång.

9. Populism och politik (30 p.)

9.1. (14 p.)

I ett gott svar framgår innehållet i begreppet populism. Det mest centrala i populismen är motsättningen mellan oss och dem, där "vi" definieras som de goda och "de andra" som de onda. Till populism hör vanligtvis också förakt för eliter, starka känslor samt en omdefinition av det politiska fältet i riktning bort från de intressen som traditionellt har motiverat politiskt deltagande. I svaret noteras de sociala mediernas betydelse för spridningen av populistiska uppfattningar. I svaret behandlas några exempel på fenomen som kan klassas som populism såväl i Finland (till exempel sannfinländarna, vaccinationsmotståndskampanjer, diskussionen kring den rödgröna bubblan som antipopulistisk populism). Vidare belyses populismen med några utländska exempel (till exempel Tyskland och AfD, Ungern och Fidesz, USA och Trump, Sverigedemokraterna i Sverige, Femstjärnerörelsen i Italien och brexitanhängarna).

I ett berömligt svar fördjupas behandlingen av populism som fenomen genom att examinanden granskar hur populismen har tagit sig uttryck i politiken både nationellt och internationellt. I svaret kan examinanden också diskutera populismens förhållande till nationalismen.

9.2. (16 p.)

I ett gott svar granskas de båda möjliga utvecklingsriktningar som lyfts fram i textutdraget; å ena sidan att populismen utvecklas mot en exkluderande illiberal och auktoritär demokrati där de grundläggande och mänskliga rättigheterna inskränks, och å andra sidan en politisk utveckling mot en inkluderande öppen demokrati som utgår från öppen dialog. Svaret lyfter fram några finländska och utländska exempel som talar för och emot dessa utvecklingsriktningar (å ena sidan en allt starkare populism i Finland och i andra länder, å andra sidan den transnationella nationalsamhälleliga och politiska verksamhet som globala problem (klimatförändringen) åstadkommit).

I ett berömligt svar skissar examinanden tydligt upp de alternativa utvecklingslinjer som presenteras i Palonens text. I svaret kan examinanden också behandla hur allt starkare populistiska teman åstadkommit att också de mer traditionella partierna tagit upp sådana teman på sin agenda. I svaret kan examinanden också granska vad de uppskissade utvecklingsriktningarna skulle betyda i både nationell och internationell politik (till exempel i EU). I ett berömligt svar finns flera utländska exempel på populismens mångfald. I svaret kan man också diskutera textens natur.